

سخن سردیبر

در شماره‌های پیشین با اشاره به تاریخ چند هزار ساله‌ی ایران، چالش‌ها و بحران‌های هویتی متعددی را که ایرانیان هر بار با سربلندی از سر گذرانده‌اند برشمردیم و به بررسی سلطه‌ی اسکندر و تابعان او و نحوه‌ی گذار از این مراحل از منظر تاریخ‌نگاران پرداختیم.

ایرانیان، با دلایل تاریخی و اجتماعی متعدد، اسلام را پذیرفته و با درونی کردن آن در فرهنگ خود، بین اسلام و قوم‌گرایی بنی‌امیه و بنی‌عباس تفکیک قایل شدند و بر عناصر برجسته‌ی هویتی خود تأکید کردند. این پایداری و مقاومت در حوزه‌ی سیاست به شکل حکومت‌های محلی صفاریان، طاهریان و آل بویه و ... تجلی یافت، که از آن‌ها به‌عنوان حکومت‌های متقارن نام می‌برند.

رسالت خطیر هویت‌سازی ایرانی را در حوزه‌ی فرهنگ، شاعران و سخن‌سرایان نامی به عهده گرفتند، که نتیجه‌ی آن، احیای زبان فارسی با استفاده از الفبای عربی و ایجاد تغییراتی در آن شد که اوج شکوفایی آن را در شاهکار حکیم طوس می‌توان مشاهده کرد.

مورخان نیز ابتدا آثار به جای مانده از ایران باستان را به زبان جهان اسلام (عربی) ترجمه کردند تا دیگران را با هویت فرهنگی ایرانیان قبل از اسلام آشنا ساخته، و آن را به رسمیت بشناسند.

آن‌گاه سایر مورخین از دینوری گرفته تا طبری و ابن‌مسکویه و ثعالبی، علاوه بر جهانی کردن تاریخ ایران و احیای اسطوره‌های ایرانی و تطبیق آن با قهرمانان دینی، به کمک ادیبان به ترویج تدریجی نگارش تاریخ به زبان فارسی مبادرت کردند.

با مهاجرت ترک‌تباران سلجوقی، غزنوی و خوارزمشاهیان به ایران، و تشکیل سلسله‌های ترک‌تبار و هجوم ویرانگر مغولان و تیموریان، دومین عرصه‌ی هویت‌سازی ایرانیان و دفاع از هویت ایرانی آغاز شد. با مسلمان کردن شاهان مغول و حذف عباسیان از عرصه‌ی خلافت جهان اسلام، عنصر هویت دینی در میان سایر عناصر هویتی برجسته‌تر شد که اوج آن در عصر صفویان بروز و ظهور یافت.

صفویان، با تکیه بر مذهب تشیع و استفاده از آن در برابر امپراتوری عثمانی، ازبکان و گورکانیان هند به مشروعیت دینی دست یافتند و تصوف را به عنوان پشتوانه‌ی اعتقادی برای نظام شاهنشاهی خود به کار گرفتند؛ و بدین ترتیب به اعتقاد برخی مورخین، نخستین حکومت ملی در ایران، توسط صفویه پایه‌گذاری شد.

نخستین رویارویی ایرانیان با غرب و فرهنگ غربی، از زمان صفویه آغاز شد و سپس در دوره‌ی قاجار، رو به گسترش نهاد. این رویارویی فرهنگی، سومین و عمیق‌ترین چالش هویتی بود که ایرانیان پس از قبول اسلام با آن روبه‌رو شدند، به نظر می‌رسد تاریخ صدوپنجاه ساله‌ی اخیر ایران قصه‌ی پررمز و راز این تکاپو است. فصلنامه امیدوار است انعکاس‌دهنده‌ی نظرات صاحبان قلم و اندیشه در این عرصه باشد.